

IRODALOMTUDOMÁNY ÉS VIZUÁLIS KULTÚRA

Az attrakciós montázs Magyar Dezső és Dušan Makavejev filmjeiben

Tolnai Zsófia

ELTE BTK

zsofiatolnai@gmail.com

Magyar Dezső és Dušan Makavejev a hatvanas években szinte egyforma technikát dolgoztak ki filmjeik társadalomkritikai üzenetének közvetítésére: a narratívát megszakító attrakciós montázsszekvenciákba kiemelt történelmi pillanatok archív/dokumentumfelvételeit építették. A valóság (sokszor legkegyetlenebb) képein keresztül nézői asszociációkat előhívó módszerrel egy elvont jelentésréteget szőttek filmjeik köré, amivel megteremtették a modernista esszéfilm sajátos kelet-európai változatát.

Előadásom az attrakciós-archivologikus montázstechnika működését vizsgálom, két-két Magyar Dezső- (*Agitátorok* (1969), *Büntetőexpedíció* (1970)), illetve Dušan Makavejev-filmben (*W. R., az organizmus misztériuma* (1972), *Sweet Movie* (1974)).

Kutatásom célja, hogy rávilágítsak: az attrakciós montázs archív anyagokkal való kombinálása rendkívüli módon felerősíti a négy filmet. Magyar és Makavejev erős társadalmi-politikai érzékenysége filmjeik egyik fő szervezőelve, gyakran az uralkodó ideológiák értelmezéseivel szembenállva. A múltbeli események valódi képeinek beemelése segíti őket az ideológiák állításainak megcáfolásában: a tabusított események megmutatásával elutasítják az álláspontot, miszerint vannak dolgok, melyekről nem szabad beszélni, melyek az uralkodó narratíva szerint „nem történtek meg”, vagy „másképp történtek”. Az archív anyagok és az attrakciós montázs kombinációjában történelmi csúcspontok koccannak össze, majd robbannak, valóságukkal rámutatva: nincs különbség az elnyomó rendszerek között, és hogy a valóságnál félelmetesebbet nem lehet kitalálni.

A két rendező montázstechnikájának hasonlósága azért is izgalmas, mivel bár egy időben, de két különböző filmkultúrában, egymástól elszigetelve alkottak. Magyar Dezső Magyarországon, Dušan Makavejev Jugoszláviában: a vasfüggöny két oldalán, egymástól elzárva gondolkodtak ugyanazokról a kérdésekről, elsősorban az emberi szabadságról és az azt leszabályzó ideológiákról.

Azért tartom fontosnak Magyar Dezső és Dušan Makavejev filmjeinek párhuzamos felelevenítését, mert úgy érzem, egymást kiegészítve termékeny vitát tudnak generálni, egymás mellé rendezve egy új nézőpontba képesek helyezni az alkotások által felvázolt történelmi narratívát. A szabadságról érkező témáik gyakran napjaink diskurzusaiban is felmerülnek, számos kérdésüket ma is feltehetnénk – de sokszor nem tesszük, mivel továbbra is rengeteg a tabutéma.